

Τα εγκαίνια του ναού της Ζωοδόχου Πηγής του Βαλουκλή

/ [Ορθόδοξες Προβολές](#)

† Τῇ Παρασκευῇ τῆς Διακαινησίμου, ἐορτάζομεν τά ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἔτι δέ καί μνεῖαν ποιούμεθα τῶν ἐν τούτῳ τελεσθέντων ὑπερφυῶν θαυμάτων παρά τῆς Θεομήτορος.

Του Μητροπολίτου Φαναρίου Ἀγαθαγγέλου,

Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἡ Θεομητορική ἐορτή τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καθιερώθηκε ὡς ἐπέτειος τῶν ἐγκαινίων τοῦ νέου ἱεροῦ ναοῦ καί τοῦ παρεκκλησίου πρὸς τιμὴν τῆς Παναγίας τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς στό Βαλουκλή ἢ Μπαλουκλή τῆς Κωνσταντινούπολης, πού εἶναι

το ιερό χριστιανικό αγίασμα τῆς Παναγίας ἔξω ἀπό τή δυτική πύλη τῆς Σηλυβρίας, ὅπου ὑπῆρχαν τά λεγόμενα «παλάτια τῶν πηγῶν» στά ὁποῖα οἱ Βυζαντινοί αὐτοκράτορες παραθέριζαν τήν ἄνοιξη. Πῆρε τήν ὄνο-μασία του ἀπό τό τουρκικό ὄνομα balık ψάρι) καί περιλαμβάνει τό μοναστήρι, τήν ἐκκλησία καί τό αγίασμα.

Γιά τήν ἀποκάλυψη τοῦ Ἀγιάσματος ὑπάρχουν δύο ἐκδοχές: **α. Ἡ πρώτη**, πού ἐξιστορεῖ ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος ἀναφέρει ὅτι: ὁ μετέπειτα αὐτοκράτορας Λέων ὁ Θρᾶξ ἢ Λέων ὁ Μέγας (457 – 474 μ.Χ.), ὅταν ἐρχόταν ὡς ἀπλός στρατιώτης στήν Κωνσταντινούπολη, τήν ἐποχή τῶν βασιλέων Μαρκιανοῦ καί Πουλχερίας (450-457), συνάντησε στή Χρυσή Πύλη ἕναν τυφλό πού τοῦ ζήτησε νερό. Ψάχνοντας γιά νερό, μία φωνή τοῦ ὑπέδειξε τήν πηγή. Πίνοντας ὁ τυφλός καί ἐρχόμενο τό λασπῶδες νερό στά μάτια του ἀνέβλεψε. Ὅταν ἀργότερα ἔγινε αὐτοκράτορας, προφητική φωνή τοῦ εἶπε ποιό θά εἶναι τό μέλλον του καί πῶς θά ἔπρεπε νά χτίσει δίπλα στήν πηγή μία ἐκκλησία. Πράγματι, ὁ Λέων, σέ ἀνάμνηση τοῦ διπλοῦ θαύματος, ἔχτισε μία μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησία πρός τιμὴν τῆς Θεο-τόκου στό χῶρο ἐκεῖνο, τόν ὁποῖο καί ὀνόμασε «Καταφυγή». Ὁ ἱστορικός Κάλλιστος περιγράφει τή μεγάλη αὐτή ἐκκλησία μέ πολ-λές λεπτομέρειες, ἂν καί ἡ περιγραφή ταιριάζει περισσότερο στό οἰκοδόμημα τοῦ Ἰουστινιανού. Ἱστορικά πάντως εἶναι ἐξακριβω-μένο, ὅτι τό 536 μ.Χ. στή Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπό τόν Πατριάρχη Μηνᾶ (536 – 552 μ.Χ.), λαμβάνει μέρος καί ὁ Ζήνων, ἡγούμενος «τοῦ Οἴκου τῆς αγίας ἐνδόξου Παρθένου καί Θεοτόκου Μαρίας ἐν τῇ Πηγῇ».

β. Ἡ δεύτερη ἐκδοχή, πού ἐξιστορεῖ ὁ ἱστορικός Προκόπιος, τοποθετεῖται στίς ἀρχές τοῦ 6ου αἰῶνα καί ἀναφέρεται στόν αὐτο-κράτορα Ἰουστινιανό. Ὁ Ἰουστινιανός, ἄγνωστο πότε, ἦταν ἀσθε-νῆς καί ἀντιμετώπιζε ἐπίμονη δυσκολία στήν οὐρηση, πάθησε πού τοῦ προκαλοῦσε φρικτούς πόνους. Οἱ εἰδικές ἀγωγές τῶν ἱατρῶν ἀπέτυχαν νά βελτιώσουν τήν κατάσταση καί ἔτσι ὁ θάνατος φαινό-ταν ἀναπόφευκτος μέχρι πού ἡ Θεοτόκος ἐμφανίσθηκε στόν ὕπνο τοῦ αὐτοκράτορα καί τόν προέτρεψε νά πιεῖ νερό ἀπό τήν πηγή της. Ἡ ἐκκλησία πού ἀνηγέρθη πρός τιμὴν τῆς Θεοτόκου θεωρήθηκε ἀφιέρωση τοῦ αὐτοκράτορα ὡς εὐχαριστία γιά τήν ἴασή του.

Ὁ ἱστορικός Ἰωάννης Κεδρηνός ἀναφέρει ὅτι χτίστηκε τό 560 μ.Χ. Γράφοντας τόν 14ο αἰῶνα γιά τό Ἀγίασμα τῆς Πηγῆς, ὁ Νι-κηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος παραθέτει, ἀπό διάφορες πηγές, ἕνα κατάλογο 63 θαυμάτων, ἀπό τά ὁποῖα τά 15 φθάνουν ὡς τήν ἐποχή τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου.

Στό μοναστήρι, ἐκτός ἀπό τόν κυρίως ναό, ὑπῆρχαν στόν εὐρύτερο προαύλειο χῶρο 3 παρεκκλήσια. Τό πρῶτο ἐξ αὐτῶν ἀνή-γειρε ὁ αὐτοκράτορας Λέων ΣΤ΄ (886-912), γιά νά ἐξιλεωθεῖ ἀπό τήν ἀδικία πού διπέπραξε σέ ἕναν ἀπό τούς

έμπιστους συνεργάτες του. Μέσω αὐτοῦ γινόταν ἡ πρόσβαση στό Ἀγίασμα, γιατί ἦταν κτι-σμένο ἔμπροσθεν τῆς κρύπτης. Ἐπίσης, ἐκεῖ ἔψαλλαν οἱ μοναχοί μετά τό τέλος τῆς πρωῒνης Ἀκολουθίας. Ὑπάρχουν ἀναφορές γιά τό παρεκκλήσι τῆς Ἀγίας Ἄννας ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπειδή ἐκεῖ ἐνταφιάσθηκε μέλος τῆς οἰκογένειάς του. Ὁ πρῶτος αὐτός ναός θά μπορούσε νά ἔχει καταστραφεῖ στήν ἐπιδρομή τοῦ Συμεών τῶν Βουλγάρων μεταξύ τῶν ἐτῶν 913-914. Τό δεύτερο παρεκκλήσι ἀνηγέρθη πρός τιμήν εἴτε τῆς Θεοτόκου εἴτε τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ἀπό τήν Ἑλένη Ἀρταβασδίνα, ὅταν ἐκείνη μετανόησε γιά τήν ἄρνησή της νά ἐπιστρέψει τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας στό ναό της. Τό τρίτο παρεκκλήσι, ἄγνωστου κτήτορα, ἦταν ἀφιερωμένο στόν Ἅγιο Εὐστράτιο καί βρισκόταν κατά πᾶσα πιθανότητα στό αἶθριο τῆς μονῆς, ἀριστερά τῆς κρύπτης τοῦ Ἀγιάσματος.

Στό ναό τῆς Παναγίας προσερχόταν ὁ αὐτοκράτορας κατά τήν ἐορτή τῆς Ἀναλήψεως, γιά νά ἐκκλησιασθεῖ. Τό ἀκριβές Τυπικό πού ἀκολουθοῦσαν οἱ Βυζαντινοί τήν ἡμέρα ἐκείνη τό γνωρίζουμε μέσα ἀπό τό ἔργο De ceremoniis τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου. Ὁ αὐτοκράτορας καί τά μέλη τῆς Αὐλῆς ταξίδευαν μέ πλοiάριο μέχρι τήν Χρυσή Πύλη. Ἡ ἀποβίβασή τους γινόταν στήν ἀποβάθρα τῶν Πηγῶν, γιά τήν ὁποία ὑπάρχουν πολλαπλές μαρτυρίες ἀκόμη καί μετά τό 1453. Ὅταν ἡ πομπή ἔφθανε στήν εἴσοδο πού βρισκόταν ἀπέναντι ἀπό τόν ναό καί εἶχε δημιουργηθεῖ εἰδικά γι' αὐτή τήν περίσταση, κατέβαιναν ἀπό τά ἄλογά τους οἱ πατρίκιοι καί ὅλοι οἱ εὐγενεῖς. Ὁ μόνος πού ἐπιτρεπόταν νά ξεπεζέψει μπροστά στό βα-πτιστήριο ἦταν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας, ὁ ὁποῖος εἰσερχόταν στά διαμερίσματά του καί ἀφαιροῦσε τό στέμμα του, γιά νά ἐνδυθεῖ τήν τελετουργική χλαμύδα. Λίγο ἀργότερα, συνοδευόμενος πάντοτε ἀπό τήν ἀκολουθία του, δεχόταν τιμές ἀπό τούς Βένετους καί τούς Πράσινους πού τοῦ προσέφεραν ἄνθη καί σταυρούς. Ὁ αὐτοκράτορας καί ὁ Πατριάρχης εἰσέρχονταν μαζί στόν κυρίως ναό. Ἀφοῦ προσκυνοῦσε τήν Ἀγία Τράπεζα ὁ αὐτοκράτορας ἀνερχόταν μέσω κλίμακας στά ὑπερῶα, συμμετεῖχε ἀπό ἐκεῖ στή Θεία Λειτουργία καί ἐλάμβανε τή Θεία Εὐχαριστία ἀπό τά χέρια τοῦ Πατριάρχη.

Ὁ ναός τῆς Θεοτόκου τῆς Πηγῆς ἐόρταζε ἀρκετές φορές κατά τή διάρκεια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Ἡ 8η Ἰανουαρίου ἦταν ἀφιερωμένη στό θαῦμα τοῦ γάμου στήν Κανᾶ. Τήν Καθαρά Δευ-τέρα μνημονευόταν ἡ μετάνοια τῆς Ἑλένης Μαγίστρισσας. Ὁ Βασίλειος Α΄ (867-886) καί ὁ υἱός του Λέων ΣΤ΄ (886-912) καθιέρωσαν μεγαλοπρεπή ἐορτή στίς 25 Μαρτίου. Τά ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Πηγῶν μνημονεύονταν εἴτε στίς 9 Ἰουλίου εἴτε τήν Παρασκευή μετά τό Πάσχα. Στίς 16 Αὐγούστου ἐορταζόταν ἡ ἐπα-ναφορά τῆς ροῆς τοῦ Ἀγιάσματος μετά ἀπό σεισμική δόνηση, πιθαν-νότατα τό 541, ἐνῶ στίς 14 Αὐγούστου ἐορταζόταν ἡ προσφορά τοῦ Πατριάρχη Εὐγενίου.

Σήμερα στήν αὐλή τοῦ μοναστηριοῦ βρίσκονται οἱ τάφοι τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν. Τό Ἀγίασμα βρίσκεται στόν ὑπόγειο ναό πού ὑπάρχει μαρμαρόκτιστη πηγή με το ἁγιασμένο νερό. Ἀπ' ἐδῶ διαδόθηκε ὁ

είκονογραφικός τύπος τῆς Παναγίας Ζωοδόχου Πηγῆς σέ ὅλο τόν ὀρθόδοξο κόσμο. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ψηφι-δωτή παράσταση τῆς εἰκόνας σώζεται στόν ἐσωνάρθηκα τῆς Μονῆς τῆς Χώρας.